

Pastabos pačiam sau

Kreivų veidrodžių karalystė

Pirmiausia dingojasi, kad ta karalystė – tai dabartinė Lietuva. Galima pasakyti, kad tai ir visas šiandieninis pasaulis. Tiksliau išsireiškus, tai šiuolaikinė demokratija su be ribų išplėtotomis žmogaus teisėmis, varotojų visuomenės suklestėjimu, pareigų ir atsakomybės nuskurdimu.

Kreivų veidrodžių karalystėje viešpatauja Kreivasis, anot airių kilmės krikščioniškos mąstysenos rašytojo C. S. Lewis'o, parašiusio garsiąją trilogiją vaikams „Narnijos kronikos“ ir fantastinę-filosofinę „Kosminę trilogiją“ suaugusiems. Joje jis sprendžia gėrio ir blogio problemas, svajoja apie harmoningą pasaulį, mūsų planetos idealą. Deja, tai tik rašytojo svajonės. Tikrovėje mūsų planeta Žemė, valdoma Demokratijos be ribų, arba Kreivojo (Piktojo), keliauja savo pražūties link.

Tokios nykios mintys apniko paskaičius spaudoje, kad eilinį kartą, tik ši sykį labai niekšingai, o gal net paranoiškai, pasityčiota iš Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus. Kažkoks interneto vartotojas iš Lietuvos per kažkokią užsienio interneto svetainę paleido vaizdo ir garso klipą, kuriame į mūsų Prezidento lūpas įdėta rusiškų keiksmažodžių serija. Atseit, jis tokiu būdu „repuoja“ (atsiprašau tarptautinių žodžių nemėgstančių skaitytojų, bet žodis *reperis* dabar toks dažnas melomaniškoje mūsų jaunuomenėje).

Tas klipas jau daugiau kaip mėnuo laiko kabo virtualioje erdvėje, bet jo iki šiol negirdėjo neregėjo nei Prezidentūra, nei mūsų smalsioji žiniasklaida, kuri taip mėgsta knaisiotis viešumui pasmerktų žmonių – politikų – apatiniuose drabužiuose. Argi tokius „menkniekius“ pamatys žiniasklaida, jei ji pati, pradedant provokuojančiu (nežinia kokioms tarnyboms tarnaujančiu) „Laisvu laikraščiu“ ir baigiant padorių „Lietuvos žinių“ komentatoriais skalbia kaulus Prezidentui, išvadindama jį tikrai ne maloniais, greičiau pasityčiojimo ir įžeidinėjimų kupiniais žodžiais.

Tikra tiesa, kas Lietuvoje vis labiau įsigali trigalvis slibinas – politika+verslas+žiniasklaida, baugindamas visuomenę augančiu apetitu. Prieš kelio metai prof. V. Landsbergio ištartas, kai kam labai prilipęs ir labai nepatikęs žodis *šunauja* šiandien atrodo toks nekaltas, kaip nekalti yra vaikų žaidimai. Panašu, kad mes vis giliau gramzdinami į Kreivų veidrodžių karalystę, kurioje pasidaro neaišku, kur viršus, kur apačia, kas kaltas, kas teišus, kurioje žmonėms protai maišomi tobulai. Mat sukėlus ekonominį ar politinį sąmyšį, pasidaro lengva manipuliuoti ne tik žmogaus protu, bet ir jo dvasia.

Kreivasis/Piktasis toliau varo savo juodą darbą. Bet grįžkime prie anksčiau papasakoto epizodo apie nelemtą klipą, bjauriai išjuokiantį mūsų Prezidentą, iškiliausią praėjusių metų europietį. Atrodo, kad po tokio klipo atsiradimo (atradimo) turėjo sukrusti ne tik Prezidentūra, bet ir mūsų etikos sargai, ir teisėsauga. Prezidentas jau seniai atsiribojo nuo visokių puldinėjimų, palikdamas juos pačių puldinėtojų moralinei sąžinei. Tą patį anuomet darė ir prof. V. Landsbergis. Betgi Kreivojo tarnai neturi nei gėdos, nei moralės, nei sąžinės. Galbūt jos reikia ieškoti mūsų valdžios struktūrose? Gal mūsų švietimo institucijose? Gal žmonių savivaldos organizacijose? Gal visuomeniniuose piliečių sambūriuose ir sąjūdžiuose? Gūdi tylą. Tik gaudžia alasas – nepatenkintų viskuo, kas daroma žmogui, miestui, valstybei. Tik pjaunasi tarpusavy susipriešinusios verslo grupuotės, partijos, sąjungos ir profsąjungos.

Kaip tokiame sąmyšyje vis dėlto atrodo atvejis su Prezidento rusiškais keiksmažodžiais? Nagi, mūsų etikos inspektorius čia mato tik vieną išeitį: suradus niekadėją, nubausti jį įspėjimu arba 1,000 litų bauda. Štai taip!

Marius Simaniškis

Kitame numeryje:

- Ona Voverienė. Lietuvos moters tapatybė.
- Lidija Šimkutė. Eilėraščiai.
- Domas Kaunas. Išeivijos bibliofilas J. K. Karazija.
- Mažoji „Kultūros“ anketa.

Redaguoja Aldona Žemaitytė

aldaze@gmail.com

Kazys Morkūnas. Šv. Kazimieras. Vitražas. Vilkiškių katedra. 1998

Artėja kazimierinės – šv. Kazimiero diena, kovo ketvirtoji. Tai viena populiariausių neoficialių švenčių Lietuvoje. Karalaitis Kazimieras gimė Krokuvoje (1458), bet sąmoningą savo gyvenimą praleido Vilniuje. Čia jis mirė (1484), čia ir palaidotas. Vienintelis Lietuvos šventasis. Viduramžiais buvo nutapytas vadinamasis šv. Kazimieras trirankis, paveikslas laikomas stebuklingu, patalpintas Vilniaus arkikatedroje, Šv. Kazimiero koplyčioje.

Šv. Kazimieras ne tik vargšų, ligonių užtarėjas Danguje, jis – gynėjas nuo gairių, maro, epidemijų ir t.t. Okupacijų, Lietuvą slėgusių beveik du šimtus metų, laikotarpiu šventasis buvo lietuviybės ir tikėjimo laisvės simbolis. Sovietmečiu jo karstas, iš Arkikatedros išstremtas į Šv. Petro ir Povilo bažnyčią, prasidėjus Atgimimui iškilmingai sugrįžo atgal.

Lietuvos bažnyčiose yra daug šv. Kazimierui skirtų paveikslų. Daug bažnyčių pavadinta jo vardu. 1994–1998 m. kurdamas vitražus atstatytai Vilkiškių katedrai, Lietuvos vitražo meistras, prof. Kazys Morkūnas jos zakristijoje įkurdino ir šv. Kazimierą. Šiam šventajam menininkas paskyrė ne vieną savo kūrinį, tarp jų ir vitražų ciklą, skirtame Lietuvos Seimui (ciklas taip ir liko tik kartonuose), dabar mąsto apie šv. Kazimierą, gavęs pasiūlymą kurti vitražus restauruojamai Kražių bažnyčiai.

Apie žymiausią šių dienų vitražistą Kazį Morkūną skaitykite 4–5 psl.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1 psl. Marius Simaniškis. Kreivų veidrodžių karalystė.
- 2 psl. Rūmų istorija – valstybės istorija.
- 3 psl. Iš Fondo susirašinėjimo su komentatoriais.
- 4 psl. Aldona Žemaitytė. Kazio Morkūno vitražai.
- 6 psl. Dr. Stasys Bačkaitis. Dialogas su Lietuva.
- 7 psl. Ann Charles, Jūratė Landsbergytė. Esame: kartu ir atskirai.
- 8 psl. Vysk. Jonas Kauneckas. Tiesos ieškotojas Antanas Paškus.

Rūmų istorija – valstybės istorija

Aldonos Žemaitytės pokalbis su Lietuvos dailės muziejaus direktoriumi Romualdu Budriu

Valdovų rūmų pietinis korpusas iš Katedros aikštės.

Aldonos Žemaitytės nuotr.

Aldona Žemaitytė. Štai jau kelintą kartą „Kultūroje“ pristatome atkuriamą Lietuvos valdovų rūmų istoriją. Tai darome, kad specialistai atremtų rūmų atkūrimo oponentų, skeptikų, priešininkų priekaištus ar net pajuoką, kuri buvo užgriuvusi ne tik rūmų atkūrimo entuziastą, Lietuvos prezidentą Algirdą Brauską, bet ir rūmų atstatymo mokslinio darbo vadovą Napalį Kitkauską – mokslininką, itin nusipelnusį atkuriant K. Donelaičio gyvenimą Tolminkiemyje, to mūsų poezijos grandio portretą, daug pastangų įdėjusį į Vilniaus arkikatedros restauravimo darbus.

Praėjusiame „Kultūros“ numeryje Vydas Dolinskas tuos priekaištus atrėmė, paaiškindamas, kad europinė atstatomų rūmų patirtis – pateikti ne konkrečių rūmų ar net konkrečios šalies daiktus kaip eksponatus, o pačią epochą. Primenu: „Vavelio ekspozicijoje nėra nė vieno baldo, kuris būtų susijęs su Vavelio pilimi. Tik vienas kitas susijęs su Lenkija ... Tai tipologiškai, chronologiškai, meniniu lygiu artimi daiktai, kuriais galime sukurti kompleksinį rezidencijos interjero įvaizdį”.

Aiškiau nepasakysi, bet skeptikų balsai vis dar netyla. Jūsų nuomone – kodėl?

Romualdas Budrys. Atsigręžus dvidešimt metų atgal, matome didelį entuziazmą dėl idėjos atstatyti Lietuvos valdovų rūmus. Bet ilgainiui tas entuziazmas blėso, o kai reikėjo imtis konkrečių atstatymo darbų, kilo susipriešinimas. Yra žmonių, kurie nejaučia ir nemato istorijos, o tik savo laiką ir save jame. Kai žmogus apie didįjį kunigaikštį Aleksandrą mažai ką žino, tai ir jo vardas mažai ką sako. Taip atsiranda nuomonių, kad rūmai turėjo būti moderniškai, statomi iš šiuolaikiškų medžiagų. O dabar pasigirsta balsų iš mūsų išeivijos, rinkusios aukas rūmų atstatymui, kad gotikos ar renesanso salėje turėtų būti įrengta atskira ekspozicija, skirta vien išeivijai, kuri čia įsiamžintų savo nuopelnus Lietuvos laisvės bylai. Bet mūsų istorija nėra padalyta tarp išeivijos ir Lietuvos

Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys.

Aldonos Žemaitytės nuotr.

lietuvių. Mums visiems turi rūpėti atkuriamą Lietuvos didžiosios kunigaikštystės istorija. Tokia yra ne tik valstybinė, bet ir muziejinė, švietėjiška atkurtų rūmų misija. Lietuvos valdovų rūmai bus didžiausias materialus paminklas, skirtas Lietuvos tūkstantmečio jubiliejui.

– Jūs buvote prie atkuriamų rūmų ištakų. Užuoamina į būsimus rūmus – didžiulę Lietuvos krikščionybės jubiliejinę parodą, kurios centre lyg perlas spindėjo Vilniaus arkikatedros lobynas, prie kurio išsaugojimo daug prisidėjote, o tam anais laikais reikėjo nemažos drąsos. Kokius uždavinius ir tikslus iškėlė sau rūmų atstatytojų grupė 2002 metais, kai Seimas ir Vyriausybė palaimino Valdovų rūmų atstatymą? Ar nebaugino faktas, kad likusios istorinės,

ikonografinės ir net dokumentinės medžiagos tėra labai mažai? Kaip ilgametis Lietuvos muziejų asociacijos prezidentas, tikriausiai gerai žinojote, kokį palikimą gavo mūsų muziejai iš senųjų laikų...

– Iš to laikotarpio, kai XV a. pabaigoje didysis Lietuvos kunigaikštis Aleksandras Jogailaitis prieš savo vestuves gynybinę Žemutinę pilį ėmė perstatyti į reprezentacinius rūmus, iš tiesų Lietuvos muziejuose telikę trupinėliai to, ką šiandien galėtume rodyti Valdovų rūmų ekspozicijose. Taip lėmė istorinės sąlygos. Lietuva anais amžiais buvo nuolat niokojama karų. Ne tik didžiųjų kunigaikščių rūmai, bet ir provincijos dvarai buvo beveik visai sunaikinti, o tai, kas juose buvo vertinga, išvežta svetur negrįžtamai kaip karo trofėjai. Ir tenka mums iš Švedijos atsivežti parodą, kad parodytume mūsų žmonėms, kaip atrodė senosios Lietuvos kovinės vėliavos...

Europos muziejuose galima pamatyti daug lietuviškos kilmės eksponatų. Į Lenkiją, Austriją ar Prancūziją valdovų ir kitų didikų kolekcijos pateko natūraliai, nes jas išsivežė rūmų ar dvarų savininkai po XIX a. sukilimų, prieš sovietinę XX a. okupaciją. Antai grafienė Tiškevičienė 1939 m. su Amerikos konsulo pagalba per sieną išvažiavo su visais Palangos dvaro rūmų gobelenais, sidabro, porceliano rinkiniais. Arba: Nesvyžiaus

Radvilų vertybės, kurios užfiksuotos Verkių rūmų litografijose, buvo išvežtos į Lvovą, anuomet Austro-Vengrijos imperijos Galicijos srities sostinę. Iš ten, antikvarų parduotos, atsirado Budapešte, Prahoje, Vienoje, Miunchene. Vienos muziejuje matom indus su Radvilų herbais, lietuvių ginklalių šarvus.

XIX a. šviesuoliai, ypač grafai Tiškevičiai, Pliateriai, bandė senuosius relikthus surinkti. Eustachijus Tiškevičius kūrė Senienų muziejų. Bet ir šios kolekcijos išvažiavo iš Lietuvos – Maskvos arba Varšuvos link. Mūsų muziejuose liko vienas kitas gotikos, renesanso ar baroko epochų kūrinys.

Kilnojamosios meno vertybės juda visame pasaulyje. Tą judėjimą pristabdė įkurti muziejai. Vokietijoje jie atsirado XIX a. pirmoje pusėje, Lenkijoje – XIX a. viduryje, Lietuvoje XX a. pradžioje. Taigi mūsų netektys didelės, mūsų muziejininkai galėjo kaupti tik meno kūrinių likučius.

Grįžtant prie Lietuvos valdovų rūmų, reikia pažymėti, kad XV–XVII a. Lietuvos didieji kunigaikščiai labai mėgo menus, tad Vilniaus Žemutinėje pilyje buvo sukaupta daug vertybių. Tai sužinome iš aprašymų, inventorinių sąrašų. Žygimanto Augusto laikais jo dvare dirbo žymūs Europos dailininkai, o ir prieš tai į Vilnių atsikėlusios Bonos Sforcos apartamentus puošė garsūs italų skulptoriai ir tapytojai. Interjerai buvo puošnūs, šiek tiek itališko stiliaus.

Atkuriant Valdovų rūmus, mūsų nuostata buvo juos atkurti per epochos dvasią – kaip valstybės simbolį. Tai nebuvo paprasta. Atkuriant vėlyvosios gotikos, t.y. Aleksandro Jogailaičio laikų meną, turi būti parodyti gotikiniai baldai, paveikslai, krosnys, šviestuvai. Lankytojas, patekęs į tokią salę, turi pajusti istorinę epochą. Atkurdami rūmus, bandom atkurti istorinę jų raidą. Svarbiausias uždavinys – išsaugoti pagrindinį eksponatą, t.y. gotikinių rūmų liekanas. Tų liekanų rasta ne vien po žeme, bet ir vėlesnių pastatų pirmų aukš-

Koklis iš Taikomosios dailės muziejaus parodos.
Aldonos Žemaitytės nuotr.

Taurės su Augusto Stipriojo, Lietuvos, Lenkijos, Saksonijos herbais. Erzgebirge, XVII–XVIII a.
Daliaus Avižinio nuotr.

Vaza. Italija, XVII a.
Antano Lukšėno nuotr.

tų mūre. Daugiau kaip 300 tūkstančių įvairių archeologinių radinių leidžia atgaminti ištisas epochas, pavyzdžiui, krosnių istoriją nuo gotikos iki ankstyvojo baroko.

– **Vadinasi, daug medžiagos savo moksliniams darbams turės būsimeji meno istorikai, kurie domisi architektūros, taikomosios dailės istorija. Kokie radiniai pasitaiko dažniausiai?**

– Rasta daug indų šukių, koklių, kai kurie su herbais, su augaliniais, figūriniais ornamentais, taip pat įvairių juvelyrikos dirbinių. Rasta auksinė net XIV a. pabaigos moneta – Venecijos dukatas, kažkokiu būdu patekęs į rūmus. Bet jis liudija apie prekybinius to laiko Lietuvos ryšius su Vakarų Europos šalimis. Daug mums kalba architektūrinės detalės iš smiltainio ir marmuro – grindų, sienų, langų, durų apvadų fragmentai. Didžiuma šių radinių bus panaudota kaip eksponatai – su išsamiu moksliniu aprašymu. Kai kurie bus įmontuoti į mūro sienas ar grindų plokštes.

Tokie rūmai buvo pastatyti ne vien Lietuvoje. Italai juos statė ir interjerus įrengė Budapešte, Prahoje, Varšuvoje. Ten atkurtuose rūmuose ma-

tome labai panašias grindis, lubas, krosnis, kokių fragmentus randa mūsų archeologai Vilniuje. Pagal lyginamąjį metodą galima atsekti, kaip iš tikrųjų atrodė istoriniai interjerai, ir atkurti visu- mą. Tarkim, kaip atrodė Žygimanto Augusto arba Vladislavo Vazos sosto salė. Ir įsivaizduoti, kaip tame soste sėdėdamas didysis kunigaikštis pro langą matė Pilies gatvę, žiūrėjo į savo miestą.

Šią kelių šimtų metų rūmų istoriją mums rūpi parodyti sau patiems, mūsų jaunimui, kuriam reikia papasakoti, kad turėjom rūmus, ne blogesnius nei kitų šalių valdovai; taip pat reikia išugdyti su- pratimą apie mieste buvusius didikų rūmus, nes didikai stengėsi neatsilikti nuo didžiojo kunigaikš- čio dvaro. Iš Vilniaus rūmų interjerų kultūra ir menas plito į Lietuvą. Valdovų rūmuose buvo for- muojama ne tik Lietuvos valstybės politika (čia buvo kuriami ir redaguojami Lietuvos statutai, sprendžiami valstybės reikalai), bet ir statomos operos, rengiami koncertai. Žygimantas Augustas turėjo unikalią biblioteką. Tad centruotą se- nosios valstybės raidą galime parodyti tik Vilniuje, Valdovų rūmuose. Analogiškai rūmai Lenkijoje, Vo- kietijoje, Čekijoje atlieka tą patį – per rūmų istori-

ją rodo valstybės istoriją.

Norėčiau įvardyti dar vieną svarbų momentą, susijusį su atkuriamais Valdovų rūmais. Vilniuje kol kas nėra tokio turistinio centro, kuriame pra- sidėtų pažintis su Vilniumi ar Lietuva. Valdovų rūmai būtų lyg turizmo vartai, kur žmonės gautų išsamią informaciją ne tik apie valstybę ir jos sos- tinę, bet ir apie atskirus regionus. Dabar Vilniuje tokios vietos nėra, turistai buriasi Katedros aikš- tėje ties varpine, pasmerkti pažintį su miestu pra- dėti esant bet kokiam orui. Rūmuose bus galima susipažinti su mūsų sostinės raida nuo pat me- dinės architektūros XIII –XIV amžiuje iki XVII a. antrosios pusės, kai čia virė aktyvus valstybinis ir kultūrinis gyvenimas.

Europoje sukurtas tam tikras tokių karališkų- jų rezidencijų tinklas, vyksta keitimasis parodomis, kolekcijomis, konferencijomis. Per atkurtus Valdo- vų rūmus ir mes galėsime įsijungti į tokį kultūri- nių mainų tinklą. Jau dabar bendraujame su Pra- hos, Krokuvos, Malborko, Drezdeno rezidencijo- mis, atkuriamais Schliuterių rūmais Berlyne. Be Krokuvos Vavelio, be Prahos rūmų pagalbos ne- galėtume parodyti Jogailaičių kultūros paveldo.

Iš Fondo susirašinėjimo su komentatoriais

Šie tekstai parinkti iš Valdovų rūmų paramos fondo internetinės svetainės. Jie rodo, kad ne visi dar yra atsidūrę Kreivų veidrodžių karalystėje, apie kurią rašoma pirmame šio numerio puslapyje.

Viktoras, 2007 03 01 Netveriu džiaugsmu! Jaučiu, kaip grįžta buvusi tautos galybė ir stiprybė, kad ir simboliškai atstatant Valdovų rūmus! Kiek galėdamas prisidedu prie jų atstatymo. Ir jaučiuosi labai gerai! Jau ir iš rūsių griuvėsių matyti, kokie didingi jie buvo, o ant išsilydžiusių plytų palikti ženklai rodo, koks baisus gaisras juos sunaikino. Bet rūmai yra puikiausias įrodymas apie garbingą, nors politiškai ir nenusisėkusią praeitį.

Artūras, 2007 05 30 Gerbiamas Fonde, turiu vieną nemalonų pastebėjimą dėl atstatyto antrosios ofi- cinos fragmento. Ar negalima buvo apsieiti be stoglangių? Atrodo labai nekaip. Tuo labiau, kad šis „užkratas“ jau persimetė į Naująjį Arsenalą (jūs vadinamą pirmąja ofi- cina) – tai aiškiai matosi vienoje naujų nuotraukų. Atrodo, stoglangis bus ir rūmų pietinio korpuso stogo vidiniame šlaite (?). Tai labai gadina bendrą gerą įspūdį.

Šiandien kaip tik teko apsilankyti prie rūmų (iš vidinio kiemo prie II ofi- cinos). Mačiau, kad mūrijama siena prie vakarinio Pilies kalno šlaito. Ar tai papildomas kalno šlaito sutvirtinimas, ar gal pradedami rekonstruoti Radvilų rūmai? Labai laukiu Radvilų rūmų atstatymo – tai buvo puikūs

renesansiniai rūmai, susiję su Barbora Radvilaite.

Dėl Šliosbergo carinio kergalo. Norėtysi palinkėti, kad jo neliktų nė kvapo. Aš asmeniškai nepritariu kvailam „sprendimui“ palikti kažkokį jo fragmentą – tai joks paminklas, eilinė tipinė azijinės imperijos gubernijinė pašiūrė, kokių pilna nuo Helsinkio ir Kišiniovo iki Kamčiatkos. Ypač jų daug įvairiose Samarose ir Čiaboksaruose. Kam ta komedija? Kam reikia niekinti atstatomus rūmus? Valdovų rūmų atstatymas yra paverstas politinių spekuliacijų objektu. O tuo metu tai yra išskirtinės svarbos nacionalinis projektas. Aš visada buvau, esu ir būsiu dešinysis, bet man juokinga klausyti sriubavimų apie „brazausko mauzoliejų“. Gal jau pats laikas peržengti savo laukinį provincializmą, pagaliau pradėti galvoti apie visiems lietuviams svarbius dalykus. O už Vilniaus pilių kompleksą svarbesnio mūsų valstybėje nėra. Tai mūsų valstybės ir tautos gyvybinis centras - iš čia buvo valdoma mūsų tautos sukurta imperija. Ir šis mūsų istorinis, kultūrinis, valstybinis centras - Vilniaus pilių kompleksas - bus atstatytas 100 proc. Ne iš karto, palaipsniui, bet visas. Manau, mūsų tautai užteks proto ir nuovokos atlikti šį istorinį uždavinį.

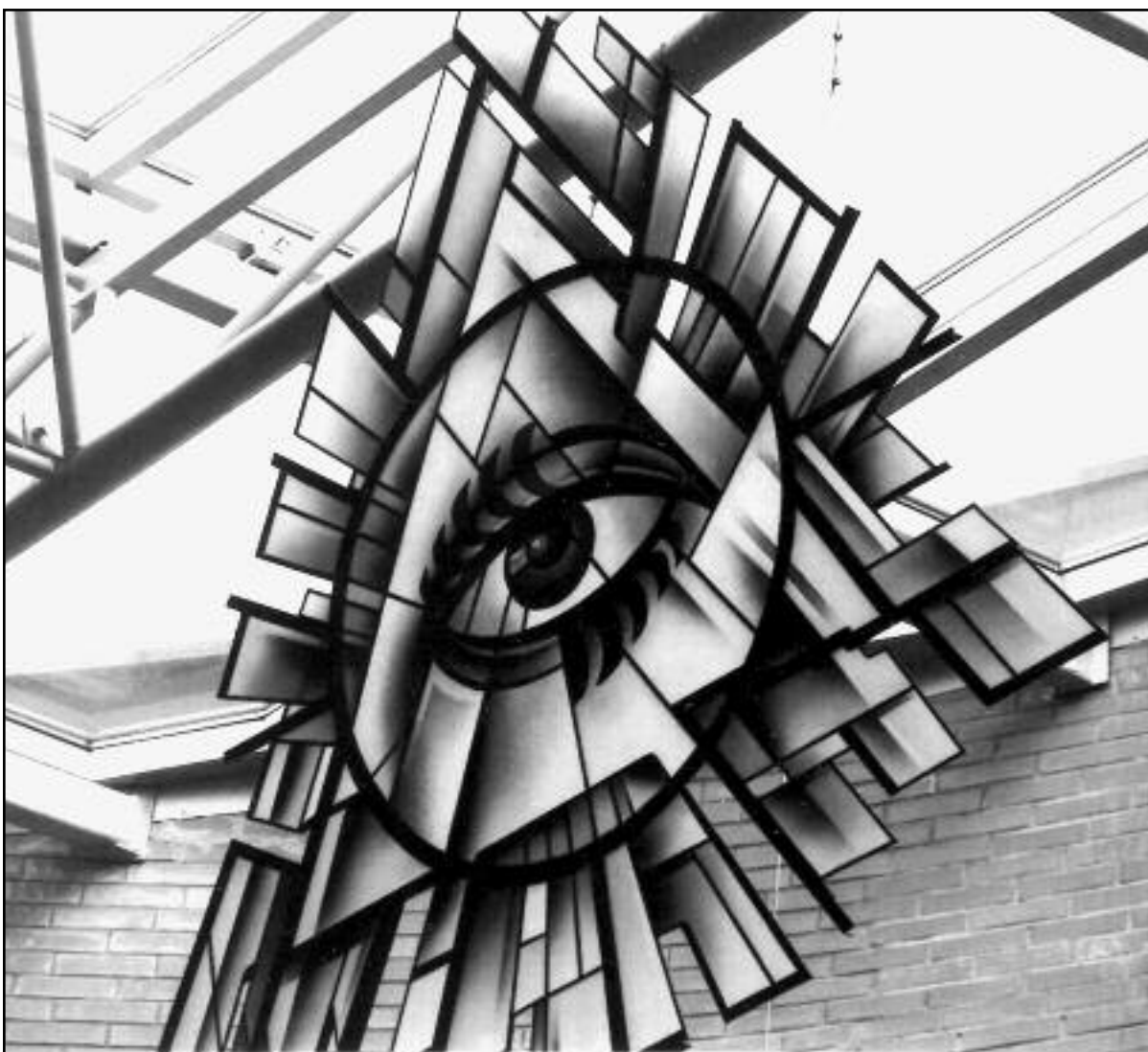
Rimas, 2007 05 30 Palaikau Artūro poziciją dėl „Šliosbergo carinio kergalo“ panaikinimo. Iš tiesų esu sukrėstas keistu sprendimu palikti okupacinio relikto liekanas jas integruojant į atstatomus VR.

Neįsivaizduojama, kad Berlyne atstatomuose Karalių rūmuose būtų palikti Honekerio kultūros rūmų fragmentai!

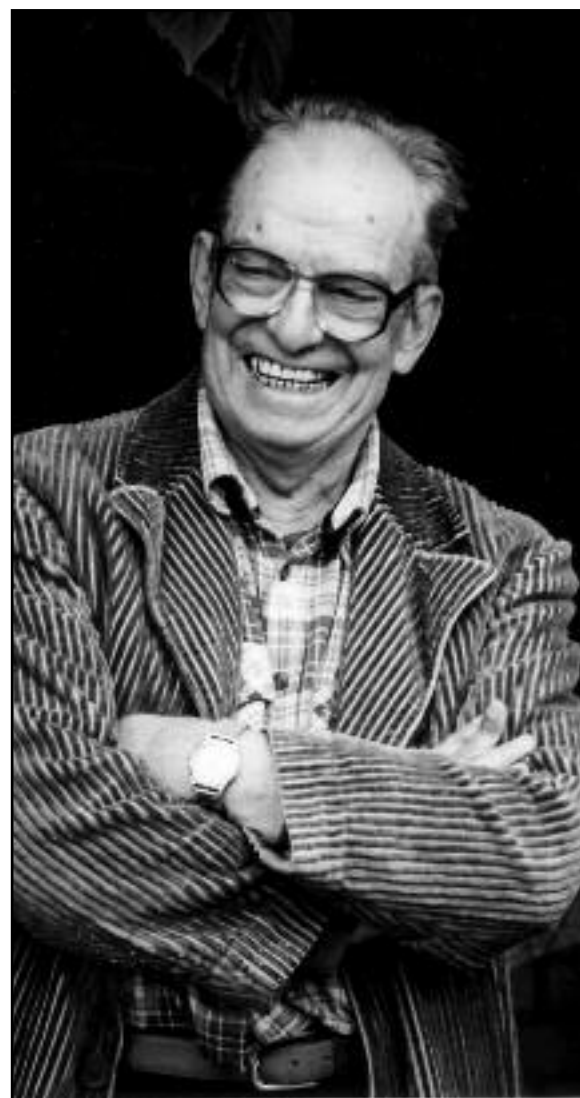
Artūras, 2007 06 07 Gerbiamas Fonde, kiek suprantu, iki 2009 metų bus atstatyti tik patys Valdovų rūmai. Aplinka bus formuojama po to. Ar jau gvildenamos viso Vilniaus pilių komplekso atstatymo vizijos? Mano nuomone (kurią ne kartą esu išsakęs), kitas žingsnis turi būti Pilies sodo (parko) atkūrimas, toliau - II ofi- cinos, Radvilų rūmų ir šiaurės vakarinių pastatų (viename jų buvo pirmoji Lietuvos mokykla –

Katedros mokykla) atstatymas. Po to turi būti atkurti Pilies vartai, paskui LDK Tribunolo pastatas ir visi kiti pietų- pietvakarių pusės pastatai. Galiausiai Vyskupų rūmų (kur jau Gedimino laikais buvo pranciškonų špitolė) atstatymas. Tada reiktų pradėti mąstyti apie Šv. Onos-Barboros bažnyčios atkūrimą, kurioje turėtų būti įrengtas Barboros Radvilaitės mauzoliejus. Na, o kitas etapas – Aukštutinės pilies atstatymas. Mančiau, kad reikia atkurti visą Vilniaus pilių kompleksą kompleksiškai. Atkūrimas fragmentais būtų didelė klaida. Pavyzdžiui, dabartinė Katedros aikštė yra „suformuota“ rusų okupantų, jiems griaunant neįkainojamus Žemutinės pilies pastatus. Tai iškreiptas vaizdas. O be visų pastatų atstatymo mes tikrojo žavaus viduramžių aikštės vaizdo neturėsime. Taigi ruošimės dideliems darbams – o jų užteks gal ir mūsų vaikams. Pinigų valstybė savo istoriniam centrui, manau, tikrai suras. Kas Lietuvoje yra vertingiau už jį (istorinių, architektūrinių, dvasinių požurių)?

fondas fondas@lvr.lt, 2007 06 13 Dėkojame už Lietuvos Valdovų rūmų ir kito Vilniaus pilių teritorijoje esančio paveldo atkūrimo palaikymą. Kai kurie objektai yra aptariami beatkuriant Valdovų rūmus; tai Pilies sodo (parko), Radvilų rūmų, gal Pilies vartų atkūrimas. Minimas Aukštutinės pilies atkūrimas, kalbama apie 2018 metus. Tačiau visi šie objektai reikalauja pasiruošimo ir nemažų lėšų. Kaip ir Valdovų rūmų atveju tam turi būti atlikti atitinkami tyrimai ir studijos, ir greičiausiai LR Seimo priimtas specialus įstatymas skirti lėšas šių objektų atkūrimui. Aktyvi visuomenė, užtarianti šiuos objektus, paskatins, kad kai kurie objektai būtų atkurti. Galima pasiūlyti kreiptis į institucijas, kurioms priklauso tuo rūpintis – tai LR Kultūros ministerija, Vilniaus pilių valstybinis kultūrinis rezervatas. Yra ir visuomeninių organizacijų, pvz., draugija PILIS, kurios galėtų pritarti. Manome, kad Vilniaus pilių komplekso vizijos aptarimas yra reikalingas ir bus ateityje, dar prieš Valdovų rūmų atkūrimą 2009 m., kaip pradėtų atkūrimų tęsinys.

Apvaizdos Akis – erdvinis dviejų metrų aukščio vitražas Utenos bažnyčioje.

Visada besišypsantis prof. Kazys Morkūnas.

Kazio Morkūno vitražų prasmė ir spindesys

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Artėjant kazimierinėms visada smagu aplankyti prof. Kazį Morkūną. Jau treji metai kaip įžengęs į devintą dešimtmetį, jis vis toks pat darbingas, optimistiškas, besišypsantis savo nepakartojama morkūniška šypsena. Visuomet pas jį gausi morkūniškos, iš kojų verčiančios kavos, gamintos pagal savą receptą, o kazimierinių proga būsi pavaišintas ugniniu gėrimu, kurio gamybos paslaptimis jo autorius dalijasi nenoriai.

Šį kartą profesorių Morkūną randu tarp piešinių. Juose – Lietuvos Vytis, kurio raitelis ir žirgas lyg ir neturi nieko bendro su oficialiuoju, Arvydo Každailio sukurtu Lietuvos herbu. Profesorius neslepia, kad jo nuomonė apie kolegos Každailio darbą yra gana prasta. Jis su nostalgija prisimena prieškarinius J. Zikaro, P. Rimšos ir A. Žmuidzinavičiaus sukurtus Vyčius. Ir raitelis dabar sėdi ne taip, kaip derėtų karžygiui valdovui, ir žirgas kaip ne su žirgo kojomis. Morkūnas arklių gyvenimą ištyrinėjo iš jaunų dienų, kai juos ganė, iš ankstyvųjų savo darbų, iš sovietmečiu išgarsėjusio vitražo „Saulės mūšis“, sukomponuoto Šiaulių „Saulės“ kino teatre. „Saulės mūšio“ senovės lietuvių žirgai – išraiškingi, galingi, išdidūs, kaip ir mūsų senieji kariai, ir, rodos, šypsosi tokia pažįstama ... morkūniška šypsena.

„Aš raitelį darau veidu į žiūrėtoją, – grįžta prie pokalbio apie Vytį K. Morkūnas. – Sodinu jį ant žirgo statmeną, o ne priekin palinkusį. Noriu, kad jis igautų monumentalumo. Stasys Ušinskas mums sakydavo: monumentalus – nebūtinai didelis. Padarykite taip, kad ir degtukų dėžutės dydžio kūrinys atrodytų monumentalus. Vyčio figūrą noriu parodyti valdovišką. Dar bandau sukurti tokią raitelio povyzą: gūnia nuleista iki apačios, ji parodo vertikalią ašį. Juk pagrindinė mintis – ne žirgas, o raitelis“. Prof. K. Morkūnas norėtų surengti savo Vyčio piešinių parodą. Trumpai tariant, Vyčio piešinių serija jam yra lyg savotiškas hobis, atokvėpis tarp svarbiųjų darbų, kurių iki šiolei profesorius nestinga.

Apžvelgiant nepriklausomybės laikotarpio

Kazio Morkūno kūrybą, iš karto prisimeni atstatytąjį Vilkaviškio Švč. M. Marijos apsilankymo katedrą, kurioje profesorius sukūrė didingus vitražus – scenas iš Marijos gyvenimo. Mėlyni vitražai, išspindus saulei, puošniai ir šventiškai užlieja džiugesiu baltą katedros erdvę. Šie vitražai – tai ryškus pėdsakas lietuvių vitražo istorijoje.

Daug metų jį buvo pagavusi idėja pakeisti senojo Lietuvos Seimo pastato fojė esančius savo paties sukurtus vitražus (pusiau figūrinius, pusiau ornamentinius). Per istorines asmenybes jis sumanė parodyti mūsų valstybės istorijos etapus. Asmenybių galeriją pradėjo didieji Lietuvos kunigaikščiai, toliau ėjo tautos žadintojai aušrininkai, pokario Lietuvos partizanai... Įstrižos figūros – K. Morkūno stiliaus specifika ir meninės raiškos atradimas – žiūrovo žvilgsnį prikausto monumentalumu, ekspresija, dinamizmu. Deja, šis ciklas „Senolių kelias“ taip ir liko tik natūralaus dydžio kartonuose (du didieji kunigaikščiai buvo sumontuoti stiklo), nes Seimo šeiminkai nesusidomėjo savo istorijos pranokėjais. Mėtydami tūstančius litų kairėn ir dešinėn, jie pagailėjo lėšų ir paramos talentingo menininko prasmingam kūrinui.

Tad grįžkime į šias dienas. Prieš trejetą metų K. Morkūną susirado Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčios projektuotojas, vilnietis architektas Ričardas Krištapavičius. Gerai pažindamas vitražų maestro braižą, architektas suprato, kad šiuolaikiškai, pusiau rotondinei jo projektuojamai bažnyčiai reikia K. Morkūno vitražų. Jie turėjo užpildyti ketu-

riolika puslankiu išdėstytų langų, pasakodami Kryžiaus kelio istoriją. Jau kūrybinio darbo procese virš altoriaus atsirado didžiuliai erdviniai vitražai – Kristus, laiminantis žmones, ir Dievo Apvaizdos akis. Lietuvoje tai pirmas kartas, kai vadinamosios stacijos – keturiolika Kryžiaus kelio stočių – padaromos vitražo technika. „Greitai pagavau architekto idėją, – pasakoja Kazys Morkūnas. – Vitražus apvaliau nuo siužetinio pasakojimo apnašų. Daugelyje stočių palikau tik Kristų su kryžiumi, einantį iš lango į langą. Baltas, įdvasintas šviesos simbolis – kryžius ir Kristus: griūnantis, besikeliantis, kenčiantis, kalamas prie kryžiaus, nuimamas nuo jo...“

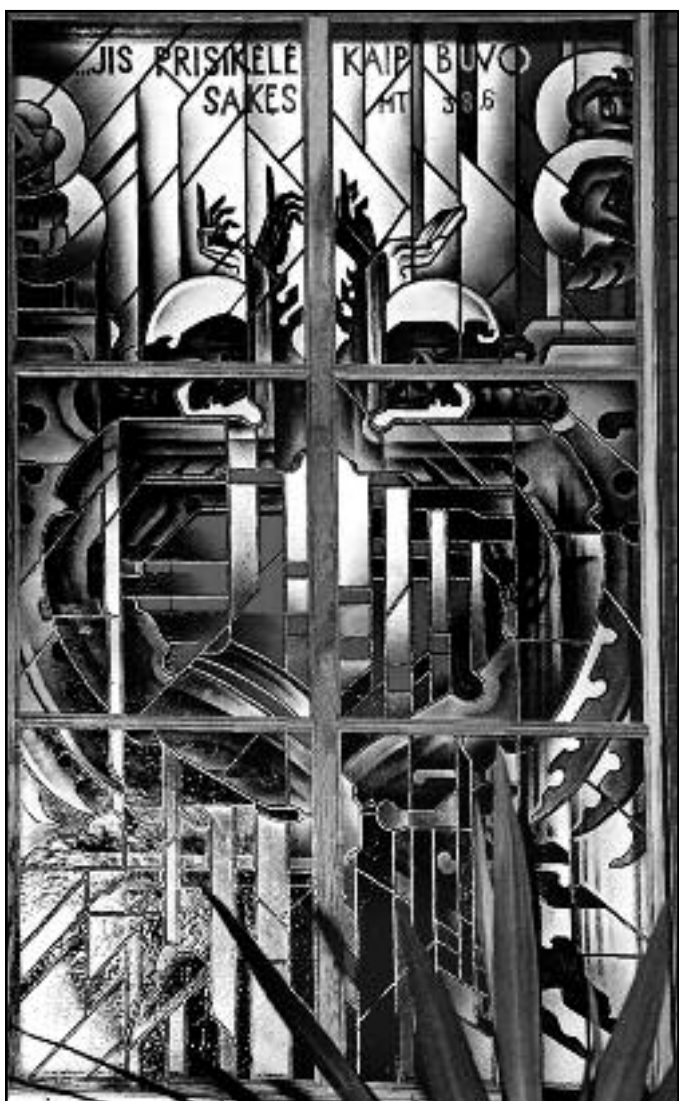
Visą Kryžiaus kelio finalą, paskutiniąsias stotis, profesorius siužeto prasme perdirbo, tarsį pakeisdamas pačią temą. Pavyzdžiui, vietoj nuėmimo nuo kryžiaus scenos ir Nukryžiuotojo vyniojimo į drobulę,

K. Morkūnas lango vitražė suklupdė du angelus aukštyne pakeltomis rankomis. Ant jų iš viršaus srūva gelsva šviesa, o iš Mato evangelijos paimtas užrašas skelbia: „Jis prisikėlė, kaip buvo sakęs“. Kalimo prie kryžiaus sceną menininkas irgi minimalizavo: paguldė Kristaus figūrą įstrižai, vieną ranką atmetė ant kryžiaus, o šalia padėjo krūvelę kanikinimo įrankių – vinis, plaktuką, reples, bizūną.

Kai nuvežė eskizus parodyti Panevėžio vyskupui J. Kauneckui, jis pareiškė, – kad tik nebūtų jokio

Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčia. (Archit. Ričardas Krištapavičius)

Paskutinioji Kryžiaus kelio stotis.

Šv. Kazimieras. Suvenyrinis vitražas.

Šv. Kazimieras. Iš ciklo „Senolių kelias“. Vitražas (kartonas).

moderno. Iš nejaukios padėties išgelbėjo bažnyčios klebonas Henrikas Kalpokas, priėmęs visą atsakomybę. Vyskupas pareikalavo, kad visi eskizai būtų padaryti natūralaus dydžio kartonuose ir du mėnesius eksponuojami bažnyčioje. Buvo surengta savotiška apklausa, pastatyta urna, į kurią žmonės metė lapelius su atsiliepimais, balsavo „už“ ar „prieš“ tokius vitražus. Atidarius urną paaiškėjo, kad 400 balsuotojų buvo „už“ ir tik pora „prieš“. O įdomiausia buvo vyskupo reakcija. Jau šventinant bažnyčią 2005 metais, jis pamatė erdvinį Kristų ir Apvaizdos akį. Pasakė: „Čia gerai padarei, bet kad stacijose nebūtų jokio modernizmo“. Kartą užsukęs į Uteną ir apsilankęs bažnyčioje, kai jau buvo sumontuoti keli langų vitražai (šiuo metu sumontuota vienuolika langų), vyskupas išsitarė: „O vis dėlto man patinka...“

Prie altoriaus liko tušti pailgi langai ir jie prašosi kuo nors užpildomi. Kazys Morkūnas jau daro eskizus. Langus pridengs erdviniai vitražai – balti angelai besimainančios lauko šviesos fone. O kas apšviečia 5 metrų ūgio kabančio Kristaus figūrą, kabančią virš altoriaus, atitrauktą 3–4 metrų

atstumu nuo sienos? „Šviesa, – atsako profesorius, – krintanti iš viršaus, iš šono pro tuos pailguosius langus.“ Prieteminga šviesa, suteikianti meno kūriniiui ramybės, dvasingumo ir mistiškumo.

Dar nebaigęs šio darbo, K. Morkūnas sulaukė kito užsakymo. Kražių parapijos žmonės, Vilkaiviškio katedroje pamatę jo vitražus, ėmė prašyti, kad panašius langus sukurtų ir jų bažnyčiai. Profesorius patraukė dramatiška Kražių bažnyčios istorija, žinoma Kražių skerdynių vardu, žemaičių krikšto idėja. Jis jau apmąstė visų keturių bažnyčios langų siužetus. Kražių skerdynės viename lange pavirstų didele bažnytine procesija su vėliavomis, altorėliais ir be-gale kryžių. Tik vitražo apačioje pro arklių-žvėrių galvas ryškėtų galvažudžių kazokų siluetai. Kitą langą K. Morkūnas skirtų žemaičių krikštui – su Vytautu Didžiuoju, žemaičių didikais. Trečią – ko-

Kazys Morkūnas. Vytis. Piešinys.

vai su Reformacija, o ketvirtą Marijos gyvenimo scenoms.

Jau dvidešimt metų Kaziui Morkūnui talkina vitražo meistras Vaižgantas Černiauskas, kurio specialybė – vitražistas-restauratorius. Be jo profesorius būtų kaip be rankų. Vaižgantas preciziškai sumontuoja stiklo gabalus pagal K. Morkūno eskizus. Taigi jo dėka gimsta paskutinio darbo etapo rezultatas – jau gatavas vitražas, kuris pagauna nuo saulės ar debesų nusileidžiančią šviesą ir perkeičia ją taip, kad žiūrėtojai kvapą gniaužia mistiškai, lyg ir efemeriškai, bet monumentalumu pribloškiantys meno kūriniai. Vaižganto darbas dar ir tuo unikalus, kad jis vienintelis Lietuvoje, o gal ir pasaulyje, sudėtingo piešinio didelius erdvinius vitražus montuoja be išorinio karkaso, panaudodamas tvirtą vidinį karkasą. Toks milžiniškas stiklo ažūras kabo ore, stebindamas ne tik eilinius žiūrėtojus, bet net ir specialistus.

Prof. Kazys Morkūnas vis dar dėsto Vilniaus dailės akademijoje. Piešimą. O vasaras leidžia Linkmenyse, savo sodyboje ant ežero kranto. Ten, kaimyno kluone, jis padarė natūralaus dydžio piešinius ir kartonus visoms savo bažnyčioms, o palėpėje įsirengtame kambaryje eskizuoja mažesnius darbus. Lėtu ritmu tada teka jo dienos. Birželyje, kai švinta anksti, jis keliai apie trečią valandą ryto. Dar prieblanda, bet aistringas žvejys išplaukia į ežerą. Nepaisydamas garbaus amžiaus, vis dar irkluoja pats, leisdamas valtyje įrengtam motorui pailsėti. Nuirkluoja 3–4 kilometrus, kol priplaukia žuvingas vietas. Žvejoja 2–3 valandas. Grįžęs kepa žuvį. „Mėgstu ir moku tai daryti“, – sako jis. Po to pamiega pora trejetą valandų. Ir sėda dirbti. Dirba visą dieną, niekas netrukdo. Šeimyna ar svečiai dažniausiai atsiranda tik savaitgaliais. O vakare eina anksti miegoti, pusiaumiega išklausęs „Panoramos“ žinių.

Vilniuje – atvirkščiai: profesorius gulasi dvyliką – pirmą valandą nakties, ryte leipsta miegu... Tad belieka jam palinkėti kuo greičiau palikti visokių ydų pilną miestą, keliauti į gamtą, kuri yra kūrybos įkvėpėja, darbingumo palaikytoja, gyvenimo džiaugsmo teikėja. Su kazimierinėmis, mielas Profesoriau! ☐

Vaižgantas Černiauskas prie montuojamo diptiko „Adomas ir Ieva“.

Nuotraukos iš asm. K. Morkūno archyvo.

Dialogas su Lietuva

XIV Lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas – iš 40 metų perspektyvos

Keturioliktasis Lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas (MKS) – jau nėra taip toli. Jis ruošiamas š.m. lapkričio 27–30 dienomis, Padėkos dienos savaitgalio metu, Lemonte, Illinois (Čikagos priemiestyje).

DR. STASYS BAČKAITIS
XIV MKS kopirmininkas

Pirmasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas, JAV Lietuvių Bendruomenės bei išeivijos lietuvių mokslininkų pastangų dėka, buvo suruoštas 1969 metais Čikagoje. Iš kuklios pradžios simpoziumai išaugo į palyginti didelį įvykį, kuriame pastaruoju metu dalyvauja apie 300 mokslininkų ir lietuvių tautos kultūros darbuotojų. Pirmieji šeši simpoziumai sutraukė dalyvius tik iš laisvojo pasaulio, nes Lietuva tebebuvo už „geležinės uždangos”. Pradedant šeštuoju, atsivėrus keliams į Vakarus, simpoziume dalyvavo mokslininkai ir iš tėvynės. Tikimasi, kad ir XIV MKS suburs nemažą skaičių dalyvių iš Lietuvos, kad jame gausiai dalyvaus neseniai iš jos išvykusieji – daugiausia iš Vakarų Europos.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, dažnai kilo klausimas: ar reikia toliau tęsti simpoziumų ruošimą užsienyje, kai pati Lietuva yra pajėgesnė simpoziumus suorganizuoti ir valstybė gali juos paremti? Antra vertus, simpoziumai suteikia galimybes patiems užsienio lietuviams, kurie šiuo metu sudaro beveik trečdalį tautos kamieno, gana koncentruotai pažvelgti į savo pasiekimus, pasidalyti savomis patirtimis, aptarti savo problemas bei poreikius ir taip pat pateikti Lietuvai savo patirtį bei požiūrius, suformuotus, gyvenant svetur. MKS yra beveik vienintelis gerai suformuotas išeivijos poreiškis, įgalinantis palaikyti glaudžius, intensyvius, pastovius mokslo bei intelekto ryšius su Lietuvos kūrybiniu ir intelektualiu sluoksniu, sudarant jam galimybę iš arti susipažinti su užsienio lietuvių veikla, pasiekimais, pasinaudoti jų patirtimi ir vėliau, sugrįžus namo, įjungti tai į Lietuvos gyvenimo raidą bei kultūrinį lobį.

Mokslo ir kūrybos pasaulyje MKS taip pat yra unikalus lietuvių išeivijos renginys, neturintis paralelių užsienio šalyse kitų tautybių gyvenime, juo labiau, kad jis iškilęs pačių žmonių iniciatyva. Nors jau daugiau kaip 18 metų bendraujame su laisva Lietuva, joje nėra sukurta nuolatinė mokslo ir kūrybos institucija, kuri drauge su išeivijos MKS Taryba rūpintųsi pastovių simpoziumų pasikartojimu. Lietuvoje tokia organizacija sudaroma gana spontaniškai po to, kai Lietuvos Ministras pirmininkas arba švietimo ir mokslo ministras gauna iš JAV MKS Tarybos priminimą ir paraginimą ruošti naujam simpoziumui. Nesant Lietuvoje tinkamos ir pastovios MKS organizacinės struktūros, perdavus simpoziumo organizavimą tik Lietuvai, gresia pavojus, kad MKS tęstinumas taptų daugiau ar mažiau politinio naudingumo

įrankiu. Tuo pačiu galimai nutrūktų koncentruotas išeivijos dėmesys ir iki šiol gražiai tebesitęsiantis dialogas su Lietuva. Geriausiu atveju, MKS ribotųsi tik pavienių individų iš užsienio parinkimu pagal Lietuvos nustatytus priimtumo kriterijus ir nebūtinais atsižvelgiant į sugrįžtamą naudą išeivijai. Blogiausiu atveju, simpoziumai visai neįvyktų. Šio straipsnio autoriaus nuomone, per MKS įvyksta atsinaujinantis vieni kitų pažinimas ir įvertinimas lietuviškoje aplinkoje. Tai ypač svarbu būsimoms lietuvių išeivių kartoms.

MKS raida: istorinis žvilgsnis

Mintis organizuoti mokslo ir kūrybos simpoziumus, kurių metu JAV ir Kanadoje gyvenantys lietuviai mokslininkai, gydytojai, inžinieriai, architektai, lituanistai, humanitarinių sričių darbuotojai bei menininkai galėtų susitikti, pasidalyti savo laimėjimais, atradimais ir su jais supažindinti plačiąją visuomenę, pradėjo bręsti, sukūrus JAV Lietuvių Bendruomenę šeštajame XX a. dešimtmetyje. Ji tapo ypač aktuali gausiai JAV lietuvių šviesuomenei, išaugusiai ir išsimokslinusiai jau pokario metais. Išaugęs didžiulis intelektualinis potencialas pradėjo tiesiog žydyti savo kūrybingumu, noru įtvirtinti savo vietą pasaulyje, kaip garbingos ir darbščios lietuvių tautos nariai, ir ypač išreikšti susirūpinimą savo tėvynainių likimu pavergtoje Lietuvoje. Sumanymas ypač pagyvėjo Lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos suvažiavime, įvykusiame Clevelande, OH, 1968 m., kur susitiko gausus jaunų akademikų būrys. Ten buvo svarstoma jau „kitais metais surengti kūrybos savaitę”. Sumanymas sulaukė visuotinio entuziazmo plačioje JAV ir Kanados išeivijoje. Iniciatyvos ėmėsi JAV lietuvių inžinierių ir architektų bei gydytojų sąjungos, aktyviai prisidedant JAV ir Kanados LB.

Pirmasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas, skirtas 400 metų aukštojo mokslo Lietuvoje sukakčiai paminėti, vyko 1969 m. lapkričio 26–30 dienomis Čikagoje. Šio istorinio simpoziumo programos pirmininkas buvo prof. dr. Algirdas Avižienis, vicepirmininkas dr. Arvydas Klierė, organizacinio komiteto darbui vadovavo JAV LB pirmininkas inž. Bronius Nainys. Simpoziume dalyvavo bene 60 įvairiausių mokslo šakų lietuvių mokslininkų ir specialistų. Ten buvo jiems puiki proga artimiau susipažinti, lietuvių kalba skaityti pranešimus iš savo veiklos srities, pasikeisti žiniomis, praplėsti profesinį akiratį ir nuolat viešumon kelti Lietuvos laisvės bei nepriklausomybės mintį.

Kvieslys į antrąjį MKS rašė: „*Vis plačiau po laisvąjį pasaulį išsisklaidant lietuviams, jaučiamas gyvo bendradarbiavimo tarp jų poreikis, siekiant sustiprinti tarpusavio ryšius, pasidalinti savo patirtimi ir mokslo laimėjimais*”. Simpoziumas buvo surengtas 1973 m. lapkričio 21–25 dienomis Čikagoje ir skirtas lietuvių išeivijos organizuoto gyvenimo JAV šimtmečiui paminėti. Programos pirmininkas – dr. Vytautas Vardys; organizacinio komiteto pirmininkas – inž. Jonas Jurkūnas. Kvieslyje paskelbti šio ir būsimųjų simpoziumų nuolatiniai rengėjai: Lituanistikos institutas, Amerikos Lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga (ALIAS) bei Amerikos Lietuvių gydytojų sąjunga; globėja – JAV LB Krašto valdyba. Šiam simpoziumui buvo išleistas dvikalbis (anglų ir lietuvių k.), 127 psl. programos leidinys, nurodant jame dalyvavus 87 dalyvius – su pranešimais, plenarinėmis sesijomis, paskirų organizacijų posėdžiais.

Trečiasis MKS vyko vėl Čikagoje 1977 m. lapkričio 24–27 d. Simpoziumo rengimo organizacija buvo įregistruota Illinois valstijoje, gautas atleidimas nuo federalinių mokesčių. Mokslinės

programos komiteto pirmininkas buvo dr. Rimvydas Šilbajoris; organizacinio komiteto pirm. – dr. Kazys Ambrozaitis. Pranešimus skaitė daugiau kaip 100 lietuvių mokslininkų, inžinierių, architektų, gydytojų, lituanistų, istorikų, teologijos bei filosofijos mokslų darbuotojų.

1981 m. lapkričio 25–29 d. Čikagoje įvyko ketvirtasis MKS. Simpoziumo tarybos pirmininkas – arch. Albertas Kerelis; mokslinės programos pirmininkas dr. Pranas Zundė; organizacinio komiteto vadovas inž. Juozas Rimkevičius. Pranešimus skaitė daugiau kaip 150 mokslininkų. Simpoziumo metu vyko daug meno, literatūros parodų ir kitų kultūrinių renginių. Plenarinėse sesijose buvo aptariamai įvairūs klausimai, pvz.: „Mokslas ir tauta mūsų istorijoje”; „Išeivija ir kultūrinis procesas”; „Lietuvių išeivijos įnašas į socialinius mokslus” ir t.t. Gausėjantis dalyvių skaičius rodė kylantį susidomėjimą ir simpoziumo populiarumą tarp mokslo bei meno atstovų, o auganti auditorija – stiprėjančius ryšius su savąja visuomene.

Penktasis MKS vyko taip pat Čikagoje 1985 m. lapkričio 27–gruodžio 1 dienomis. Simpoziumo tarybos pirmininkas buvo inž. Juozas Rimkevičius; mokslinės programos vadovas dr. Jonas Bitėnas; organizacinio komiteto – inž. Ramojus Vaitys. Simpoziumas buvo skirtas išeivijos lietuvių kultūrinei ir visuomeninei veiklai, ryškinant bendradarbiavimą su Lietuva. Konkrečiai šią temą nagrinėjo net trys plenarinės sesijos. Simpoziumo darbas vyko 76-iose sesijose, kuriose buvo perskaityta 240 pranešimų. Penktasis MKS buvo akivaizdus įrodymas, kad simpoziumų rengimo idėja pavyko: per šešiolika metų simpoziumų dalyvių skaičius nuolat augo, jie sulaukdavo vis platesnio visuomenės pritarimo.

Pirmieji mokslininkai iš Lietuvos

1989 m. lapkričio 22–26 d. Čikagoje vyko šeštasis MKS, kurio tarybos pirmininkas buvo arch. Albertas Kerelis; programos komiteto pirmininkas – dr. Rimas Vaičaitis ir Stasys Bačkaitis; organizacinio komiteto pirmininkas inž. Leonas Maskaliūnas. Šis simpoziumas buvo ypatingas tuo, kad, programos komiteto kvietimu, iš okupuotos, bet jau besiveržiančios laisvėn, Lietuvos atvyko 114 mokslininkų, o iš viso paskaitas skaitė net 300 akademikų, mokslininkų, filosofų, gydytojų, inžinierių, architektų, istorikų, lituanistų, teologų, meno darbuotojų ir kt. Diskutuota Lietuvos ateitis, Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimas Kaune; prof. dr. Algirdas Avižienis organizavo rinkimus į Vytauto Didžiojo universiteto tarybą. Simpoziume dalyvavo Lietuvos Atgimimo sąjūdžio vadovas prof. Vytautas Landsbergis. Tuomet jis, pirmasis iš pavergtos Lietuvos atvykusių asmenų, pilnai salei susirinkusiųjų drįso viešai pasakyti, kad Lietuva bus laisva. „Lietuva įgyja lygiateisės pasaulio valstybės vardą. Lietuva turi būti laisva”, – kalbėjo prof. Landsbergis, ragindamas išeiviją prisidėti prie Lietuvos nepriklausomybės siekimo. Salėje žmonės plojo ir verkė iš džiaugsmo.

Kaip paskutinis simpoziumo akordas, nuskaubė mintis, kad kitas MKS įvyks jau nepriklausomoje Lietuvoje! Pirmųjų penkių MKS tikslas buvo parodyti Lietuvai išeivių pasiekimus ir įnašą į mokslą, meną ir apskritai jų darbus, siekiant išlaikyti lietuvių, tuo pačiu nenuilstamai puoselėjant ir gaivinant Lietuvos laisvės viltį Vakarų pasaulyje. Šeštajame Mokslo ir kūrybos simpoziume jau buvo kalbėta apie viso pasaulio lietuvių, įskaitant ir gyvenančių laisvėjančioje tėvynėje, integraciją.

Tęsinys kitame numeryje.

Spaudai paruošė **Danutė Bindokienė** XIV MKS informacijos vadovė.

Esame: atskirai ir kartu

Ann Charles pokalbis su vargonininke Jūrate Landsbergyte po jos koncertų Šiaurės Amerikoje

Tęsinys. Pradžia 8 nr.

Ann Charles. Programa, kurią atlikote New Yorke, vadinosi „Baltijos kraštovaizdžiai“, buvo skirta Baltijos šalių žmonių vienybei. Kodėl nusprendėte savo žvilgsnį nukreipti į Baltijos kraštus?

Jūratė Landsbergytė. New Yorko ir Washingtono programose (skirtingai negu Toronto ir Chicagos) koncertams pasiūliau mūsų su vokiečių fleitininku Johannes Carsten Hustedtu sumanytą temą: *Baltijos kraštovaizdžiai*. Visų pirma, tai labai sėkminga muzikine prasme: aprėpia daug puikių šiuolaikinių kompozitorių, daug geriau atskleidžia mūsų dvasią, mūsų stiprybę ir netgi vienybę. Taip, mūsų jėgą pasaulyje, nes mūsų yra daugiau, mes ne vieniši, tai parodo mūsų unikalumą. Tai tas pats, kaip būti šeimoje. Mes labai kentėjome sovietmečiu dėl izoliacijos, dėl to, kad pasaulis mus galbūt buvo nurašęs. Mes norėjome išlikti, atlaikyti imperijos spaudimą ir solidarizavomės kaip galėdami. Tai labai svarbus, aktualus ir gal tik mums, buvusioms Sovietų okupacijos aukoms, būdingas jausmas (jo gali neturėti kitos šalys): būti kartu. Tautos vienišumas yra tam tikras jausmas, man rodos, tą gerai suprato pokario išeivija Amerikoje. Ir štai mes, Baltijos tautos, esame, bet jau kartu. Man tai labai svarbus politinis aspektas, tai išigėrę į kraują: meilė kitoms tautoms, kurios patiria tą patį likimą. Tą gali pasakyti disidentai, kunigai, kurie kalėjo. Taigi čia sujungiau meninį ir politinį aspektus, o tai yra vykusio idėja. Taip visą laiką buvo daroma sovietmečiu – rengiamos Baltijos muzikologų konferencijos, turėjusios didelį poveikį mūsų laiko jausmui.

– Kodėl Jums buvo svarbu į savo programą įtraukti Aivars Kalejs „Via dolorosa“, – kūrinį, skirtą sovietinės okupacijos aukoms, ištremtoms į Sibirą?

– Dėl to paties, apie ką kalbėjau anksčiau. Ypač buvo svarbu įtraukti latvių kompozitoriaus ir vargonininko (tarp kitko, gerai pažįstamo kolegų, draugo, su kuriuo ne kartą susitikdavom koncertų metu Rygoje, Berlyne) Aivaro Kalejeso kūrinį „Via dolorosa“. Šį kūrinį aptikau tik praėjusiais metais, o pirmą kartą pagrojau birželio 14 dieną Lietuvos parlamente, pristatant parodą apie Sibiro tremtinius. (Parodos autorė – Vida Nacikaitė, mano draugė; dar kūdikis būdama, su mama ir dar trim vaikais buvo ištremta į Sibirą, ten užaugo labai sunkiomis sąlygomis, vis bandydama grįžti į Lietuvą, kas tuomet labai sunkiai pavykdavo; o šiandien ji – Lietuvos Seimo darbuotoja ryšiams su visuomene.) Ši diena, kaip žinome, Lietuvoje yra Gedulo ir Vilties diena didiesiems trėmimams paminėti. Taip „Via dolorosa“ atsirado mano repertuare. O „Baltijos kraštovaizdžiams“ kūrinys labai tiko visais atžvilgiais: meniniu (puikus, įspūdingas kūrinys), baltiška dvasia (minimalizmas, liūdesys, susitaikymas, skausmas, jėga, gamtos galia ir spindesys), politiniu (lapkričio 18-toji yra Latvijos Nepriklausomybės diena).

– Jūs taip pat atlikote keletą M. K. Čiurlionio kūrinių: „Jūra“, „Šventas Dieve“ ir „Vakaro varpai“. Būdama muzikologė, kaip paaiškintumėte Čiurlionio įtaką pasauliui?

– Čiurlionio poveikis yra daugialypis – per dailę, muziką, netgi per literatūrą, – jo laiškai, dienoraščiai... Čia atsiveria dvasios pasaulis, kuris turi savyje „veiksmo jėgą“, atlikėją įkvepia eiti toliau, dar labiau atsiskleisti. Žinoma, kad Čiurlionis, kaip ir Vytautas Bacevičius (kuris, beje, per karą emigravo, gyveno ir mirė New Yorke), turėjo ypatingų dvasinių galių. Tai veikia visuomenę, inspiruoja veiklai kitus menininkus. Daug kas „pratęsia“ Čiurlionį ne tik Lietuvoje, bet ir Vokietijoje, Lenkijoje, Ukrainoje, Japonijoje (ten yra Čiurlionio draugija). Druskininkuose kasmet

vyksta Čiurlionio studijų savaitė, kur iš viso pasaulio susirenka čiurlionistai, profesoriai.

– Be jokios abejonės, estų kompozitorius Arvo Pärtas yra pripažintas ne tik Baltijos šalyse, bet ir visame pasaulyje. Kodėl į New Yorke atliktą programą įtraukėte Toomas Siitano kūrinį „Capriccio for a Beloved Teacher Upon Departure for Arvo Pärt“?

– Toomas Siitanas dabar yra Estijos muzikologų pirmininkas ir kompozitorius (tai vis Baltijos muzikologų konferencijų ryšiai!). Jo kūrinį buvau gavusi iš labai gerų draugų latvių – iš violončelininkės Ingos Suta, su kuria daug grojome ir kurios dėka atsirado didžioji dalis mano baltiškojo repertuaro. *Capriccio mylimam mokytojui išvykstant*, dedikuotas Arvo Pärtui, irgi man naujas kūrinys. Jis idealiai tiko šioje programoje, juolab kad Arvo Pärto kūrinys esu ne kartą grojusi su violončelininke Inga Suta. T. Siitanas labai domisi religine muzika, choralu, ir tai atsispindi minėtame jo kūrinys, kuris yra baltiškas, minimalistiškas – kaip malda.

– Kas paliko didžiausią įspūdį lankantis JT būstinėje New Yorke? Kaip jautėtės lankydami vietoje, kurioje 1991 metais, Baltijos kraštams prisijungus prie JT, Jūsų tėvas perskaitė istorinę kalbą?

– Jungtinių Tautų būstinėje jaučiausi labai pakiliai, tai buvo man bene svarbiausias dalykas ir tą dieną, ir apskritai lankantis New Yorke. Sulaukiau to, ko visada troškau – išeiti į šiuos plačius vandenius, kalbėti taip, kaip mes kalbamės su Jumis, Ann, o tuo labiau, kad buvau ten, kur labai svarbią kalbą sakė mano Tėtis, Baltijos šalis priimančią JT. Tai ypatingas dalykas po ilgų dešimtmečių tautų vienišumo už „geležinės uždangos“. New Yorke, o ypač Washingtone, jaučiau tą Laisvės vėją, kuris mus visus gaivina... Juk Washingtonas – demokratijos širdis dėl daugelio dalykų. Ir koncertas ten buvo išskirtinis, nes grojau nepaprastoje Šv. Mato katedroje nepaprastais vargonais. Tai buvo kelionės kulminacija... Pristatant savo knygą „Bažnytinė muzika ir dvasingumas Lietuvoje“, surengiau antrą lietuvių religinės muzikos koncertą: nuo XVII a. tabulatūrų (Sapiegos, Kražių) iki šiuolaikinių autorių – kunigo Gracijaus Sakalausko (kurį grojau ir New Yorke), Vidmanto Bartulio „Vizijos pagal Bachą“, Jono Tamulionio „Maldos“. O kitą dieną Deividas ir Violeta Pivoriūnai, supratę, kaip man svarbu šis politikos ir laisvės reiškinys, nuvežė mane prie paminklo komunizmo aukoms, kur padėjome gėlių puokštę su rūtomis...

– Kaip sekėsi Toronte, Kanadoje? Ar priėmimas ten kuo nors skyrėsi nuo priėmimų New Yorke ar Washingtone?

– Torontas buvo atspirties taškas šiai kelionei. Pirmasis mano pasirodymas Toronte lapkričio 4 d. buvo paskaita lietuvių bendruomenei „Išeivija ir Lietuvos atgimimas“. Įsiplieskė ilgos diskusijos įvairiais politiniais klausimais: pilietybės, Konstitucijos, patriotizmo Lietuvoje ir kt. Tą pačią lapkričio 4 d. koncertavau Toronto Prisikėlimo bažnyčioje su smuikininke Audrone Šarpyte-Sharp, kuri yra mano klasės draugė nuo vaikystės, prieš dešimt metų emigravusi į Kanadą (ten groja Filharmonijos, Operos orkestruose). Su ja pastaruoju metu ruošiamė daug koncertų Lietuvoje. 2007 m. kartu grojome Vilniaus Katedroje „Sugrįžimų“ festivalyje, skirtame žymiems užsienio lietuviams muzikams.

Toronte dar sykį grojau lapkričio 18 d., o lapkričio 21 d. pristačiau savo brolio Vytauto V. Landsbergio filmą „Visa teisybė apie mano Tėvą“, po to diskutavome apie įvairius šio filmo momentus. Filmo kopiją dar iš Chicagos nusiunčiau Dinai Kopilevič, Lietuvos konsulato antrajai sekretorei. Deja, filme dar nebuvo angliško subtitrų (brolis ketina tai padaryti).

Jūratė Landsbergytė

– Kodėl, Jūsų nuomone, yra taip svarbu remti kitus Baltijos kraštus – Latviją ir Estiją? Ar iš tiesų jaučiate, jog estai ir latviai yra lietuvių broliai ir sesės, dalis vienos didelės baltiškosios šeimos?

– Apie tai jau anksčiau kalbėjau, bet pasikartosiu, kad mes, Baltijos tautos, esame daug stipresnės kartu ir kad tai svarbu kaip išgyvenimas, nes esame politiškai traumuotos tautos. Mūsų teisės buvo pažeistos, todėl ir mūsų buvimo pasaulyje jausmas yra labai skvarbus. Mums yra svarbu būti su vienais, bet ne su kitais, ne su Rusija, nedemokratiška šalimi (ko niekaip nesupranta kai kurie vokiečiai).

– Ar manote, kad Baltijos kraštų vienybės idėja gimė jau sovietiniais laikais? Gal ji atsirado su Sąjūdžiu, kai Estija, Latvija ir Lietuva drauge dirbo, siekdamas to paties tikslo? Ar pakankamai paramos Lietuva suteikė Estijai, kai ši patyrė kibernetinį vyriausybinių tinklalapių, laikraščių, bankų ir verslo puolimą?

– Lietuva labai parėmė Estiją prieš kibernetines ir kitas dabartinės Rusijos atakas. Buvo mitingas Katedros aikštėje. Mes tiesiog didžiuojamės Estija ir truputį net pavydime jos premjero Ansipo drąsos ir tvirtumo...

– Pastebėjau, jog Vokietijoje grojote ne tik vokiečių kūrinius, bet ir latviškas kompozicijas, estų folklorines dainas. Kokio svarbumo yra Baltų muzikologijos konferencija? Kokios šalys paprastai joje dalyvauja? Kaip dažnai ji vyksta?

– Baltijos muzikologų konferenciją norėjo uždrausti sovietai. Bet mano tėčio, kitų muzikologų dėka ji išliko. Iš tiesų tai buvo pirmas realus mūsų solidarumo įkūnijimas, – per kultūrą, per muzikologiją ir kartu giliai politiškas elementas: Baltijos tautų pasipriešinimas imperijai, bendro likimo tautų gyvybės pasireiškimas kultūroje! Baltijos muzikologų konferencijos vyksta ir dabar, kiekvienais metais vis kitoje iš trijų Baltijos sostinių: Vilniuje, Rygoje arba Talline. Šiais, 2008 metais, tokia konferencija vyks Taline, kur jai vadovaus Toomas Siitanas. Praėjusiais metais konferencija vyko spalio mėnesį Vilniuje. Jos tema – „Poetika ir politika muzikoje“. Viena diena joje buvo skirta mano tėčio 75 metų jubiliejui: apie jį pranešimus skaitė politologai, muzikologai, o įdomiausiai jis pats kalbėjo, improvizuodamas – apie muziką.

2008 gegužę Leipcige vyks muzikologų konferencija, skirta Lietuvai. Joje dalyvaus daug lietuvių muzikologų. Aš skaitysiu pranešimą apie tarpukario modernizmą Lietuvoje. Be to kartu su Carsten Johannes Hustedtu surengsime koncertą „Baltijos kraštovaizdžiai“.

Pabaiga. Pradžia 8 nr.

Tiesos ieškotojas Antanas Paškus

Užgeso didelis šviesulys, švietęs Lietuvai ir išeivijai savo išmintimi. Tai profesorius, psichologijos ir filosofijos mokslų daktaras, kunigas

ANTANAS PAŠKUS
(1922.01.14 – 2008.02.14)

Savo giliomis išvalgomis jis padėjo mums šio gyvenimo painiavose, teorijų įvairovėje rasti tikrąją tiesą. Jo moksliniai darbai nepaprastai vertingi, nes savo turiniu ilgai turtins lietuvių mokslą bei dvasią. Todėl mes neliūdime, netekę profesoriaus ir kunigo A. Paškaus, – jo darbai visada pasilieka su mumis.

Antanas Paškus gimė 1922 m. sausio 14 d. Branislaviškio vienkiamyje (Kurklių vlsč., Ukmergės apskrityje). 1942 m. baigė Ukmergės gimnaziją ir įstojo į Kauno kunigų seminariją. Artėjant sovietų okupacijai, kartu su kitais klierikais pasitraukė į Vokietiją. 1944–1945 m. mokslus tęsė Eichšteto (Eichstätt) kunigų seminarijoje. Toliau studijavo Italijoje. Kunigu išventintas 1948 m.

1949–1952 m. Miuncheno universitete studijavo psichologiją ir filosofiją. Nuo 1953 m. iki 1959 m. ėjo Vasario 16-osios lietuvių gimnazijos Vokietijoje kapeliono ir dvasinio vadovo pareigas. 1957 m. atvyko į JAV, trejus metus dirbo Norvičo parapijoje (Konektituto vyskupija) vikaru ir psichologu konsultantu. Atvykęs į Niujorką, gilino mokslines studijas Kolumbijos ir Fordhamo universitetuose. 1961–1964 m. ir 1969–1973 m. dėstė psichologiją Gannono kolegijoje (Pensilvanija). 1964–1969 m. – profesorius asistentas šv. Jono universitete (Jamaica, Niujorko valstija). 1970–1973 m. dirbo klinikiu psichologu Hammot ligoninėje (Erie, Pensilvanija). 1973–1977 m. – asocijuotas profesorius Otavos (Kanadoje) universitete. 1978–1980 m. – Somerseto ligoninės (Pensilvanija) psichologinio skyriaus konsultatorius, vyriausiasis psichologas. 1980–1981 m. – Jacksone (Rytų Luiziana) psichologas. Nuo 1981 m. iki išėjimo į pensiją dirbo Norvičo vyskupijos konsultacinio centro ir tarptautinio kunigų ir vienuolių terapijos centro klinikiu psichologu.

Išėjęs į pensiją, apsigyveno South Orange (Nju Džersio valstija), pagrindinį dėmesį skirdamas knygų ir straipsnių rašymui. Parašė 14 knygų ir per 50 straipsnių. Bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje – „Ateitis“, „Aidai“ ir „Laiškai lietuviams“. Dirbo su studentais ateitininkais. Talkino Amerikos lietuvių pastoracijoje: parapijoje ir įvairiose konferencijose.

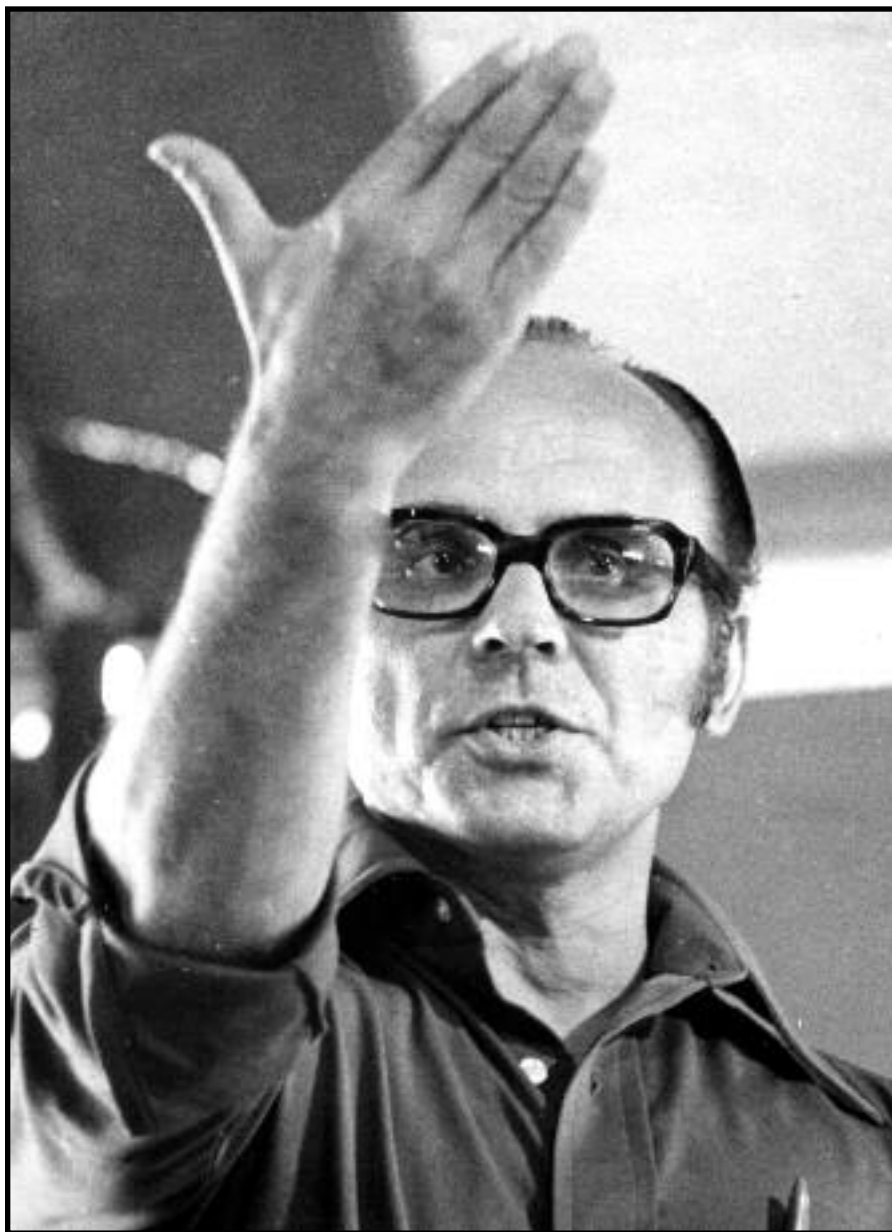
Atgavus Lietuvai laisvę, nuolat keliavo į Lietuvą – dėstė Lietuvos universitetuose ir kunigų seminarijose. Po sunkios ligos mirė šių metų vasario 14 d. A. Paškus bus laidojamas Lietuvoje, kai pavyks sutvarkyti visus reikalingus pervežimui formalumus. Lietuva neteko ne tik mokslininko, bet ir didelio geradario. Jis daug kam padėjo materialiai, ypač rėmė siekiančius mokslų. O paskutines savo santaupas prieš mirtį per lietuvių katalikų religinę šalpą atidavė Panevėžio katedros senelių namų įrengimui.

Antanas Paškus buvo plataus intelekto kunigas. Savo knygoje jis nagrinėja socialinius-moralinius klausimus, dabartinių laikų dvasinių neramumų priežastis, skatina susimąstyti apie problemų kryptis ir priežastis. Ir visada suranda problemų sprendimą. Savo mintis jis dėsto labai papras-

tai, pagrįsdamas daugybe faktų iš mokslinių tyrimų, gyvenimo ir net meninės ar filosofinės literatūros. Tokio paprasto gilių minčių dėstymo turėtų iš jo mokyti visi Lietuvos kunigai ir mokslininkai.

Labiausiai Antanas Paškus buvo susirūpinęs tikinčiųjų krikščionių padėtimi šiandieniam, priešiškam tikėjimui pasaulyje. Jis tiesiog degė troškimu pataisyti, atnaujinti tą pasaulį, knygoje „Krikščionis ir šiandiena“ moksliai pagrindė pasaulio atnaujinimo būtinybę.

Vertindamas šiandienos pasaulį, A. Paškus įvelgia du kraštutinius pavojus – Rytuose marksizmu dangstomą valstybinį totalitarizmą ir Vakaruose įsigalėjusį rūpestį savojo „aš“ neribotu išskleidimu. Norint sukrikščioninti šias gyvenimo formas, krikščionis pats turi atsinaujinti, siekda-

Kun. Antanas Paškus.

Jono Kuprio nuotr.

mas pilnutinės asmenybės. Autoriaus žodžiais: „katastrofos bus išvengta, jeigu mes, krikščionys, nelaukdami Bažnyčios atsinaujinimo, drįsime patys atsinaujinti“ (toliau tekste naudojamos citatos pateikiamos iš A. Paškaus knygų). Jis negali likti abejingas ir bandymui sunaikinti tikėjimą psichologijos pagalba. Analizuodamas garsiuosius psichologus ir logoterapijos kūrėjus S. Froidą ir V. Franklį, A. Paškus įrodo, kad Froido netikėjimas yra susijęs su jo paties psichologinėmis problemomis.

Įdomiai, patraukliai prof. A. Paškus išnagrinėja psichologines rašytojų P. Sartro ir E. Hemingvėjaus asmenybių krizes, jų kelią į netikėjimą. Jis nepaprastai detaliai įvertina tikėjimo ir netikėjimo problemas, asmenybės brandą įvairiais žmogaus amžiaus tarpsniais. Jo žodžiais tariant, „vadinamosios mokslinės psichologijos, sociologijos ir istorijos ar tik neminta jų pačių sukurtais mitais? Reikia pripažinti, kad, nuėmus akademinio objektyvizmo kaukę nuo tų humanitarinių ‘mokslų atstovų’ veidų, pamatysime, jog jų ‘mokslinės’ prielaidos tėra tik jų pačių sugalvotos pasaulėžiūrinės dogmos”.

Ypač reikšmingi A. Paškaus darbai, įvertinant

šiulaikinius Amerikos mąstytojus. Pavyzdžiui, Johną Dewey, kuris formavo visą šiulaikinės Amerikos dvasią. J. Dewey garbintojai ir šiandien jį vadina Amerikos Aristotelium filosofijoje, Koperniku pedagogikoje, Linkolnu demokratijoje. Tiesa, priešininkai jį, bandžiusį palaidoti Dievą, lygina su Marksu ir Nyče. Tačiau ir oponentai, ir sekėjai pripažįsta jį jėga, kurios reikia paisyti. Šis Amerikos filosofas tiesiog formavo Amerikos mokyklą, jų struktūrą. Anot A. Paškaus, todėl „pasaulėžiūrinis Amerikos mokyklų neutralumas vis dar tebekraujuoja ir šiandien”. Taip nuostabiai tiksliai A. Paškus įvertina Amerikos mokyklos degradavimą. Jis parodo, kaip tas „Amerikos Aristotelis“ buvo ypač veikiamas sovietų ir žavėjosi net sovietų kalėjimais, palankiai žiūrėjo į masines žudynes Rusijoje „kaip į didžiulį mokslinį eksperimentą”.

Taip pat įtaigiai jis nagrinėja evoliucijos teoriją. Pasitelkęs Tejarą de Šardeną, Paškus atskleidžia nuostabų evoliucijos tikslumą: „visatoje aiškiai veikia organizuojantys principai”. T. de Šardenas padeda mums rasti Dievo veikimą evoliucijoje. Jis įrodo, kad evoliucijos paskutinis taškas – dvasia. Šiandien madinga ir būdinga daugeliui tikėti reinkarnacija ir visokiais burtais, atėjusiais iš Rytų pasaulio. Tikras mąstytojas, žmogaus dvasios ir psichologijos žinovas A. Paškus negalėjo šioms problemoms likti abejingas. Visa tai, ypač „New Age” („Naujojo amžiaus”) idėjų paplitimą, jis nagrinėja knygoje „Dievai, dvasios ir žmonės” ir Satja Sai Baba fenomeno paplitimą pasaulyje, ir psichoterapinius kultus, ir naujosios pagonybės kultus, ir Krišnos sąmonės draugiją, ir spiritizmą, ir ufonautų kultą, ir žmogų griaušančius destruktivius kultus (tarp jų populiariausią šėtono kultą). XX–XXI amžių žmonijos dvasines ligas pagimdė politika, rinka, tikėjimo praradimas („Nustojęs tikėti Dievą, žmogus ima tikėti viską”).

Plačiausiai A. Paškus nagrinėja žmogaus asmenybės, meilės, seksualumo, instinktų ir net homoseksualumo problemas. Tokias knygas, kaip „Žmogaus meilės”, „Meilė – žmogaus pašaukimas” ir „Kunigo meilė” būtina perskaityti kiekvienam, ypač jauniems, nes šių dienų erotizuotame pasaulyje tikram meilės ir draugystės supratimui tiesiog nebeliko vietos.

Gyvenimas be meilės dažnai visiškai sugriauna žmogaus asmenybę. A. Paškaus knygų mintys daugeliui padės nepaklysti vadinamuosiuose „meilės” labirintuose. Jis taikliai išryškina, kaip dažnai šių dienų pasaulis meile vadina paprasčiausią seksą. O kai meilės troškimas suvedamas vien į sekso troškimą, meilės ten būti negali. Su koku skausmu Profesorius pastebi, kad meilė šių dienų pasaulyje jau atimama net iš vaikų, nes šių dienų lytinis „švietimas” veda vaikus tik į seksualinę patirtį.

Nepaprastai taiklaus pasaulyje vykstančių procesų nagrinėjimo bei įvertinimo pilna visa A. Paškaus kūryba. Jo išvalgos, pagrįstos konkrečiais faktais bei moksliniais įrodymais, padeda mums susidaryti tikrą problemų vaizdą. Ko gero, niekas geriau už jį neišnagrinėjo minėtų problemų. Paškus tai pasiekė nepaprastu, tiesiog didvyrišku darbštumu. Tuo didvyrišku darbštumu, siekdamas surasti ir visiems parodyti tikrąją tiesą, jis nusipelnė visuotinės pagarbos. Jėzus tokius tiesos ieškotojus vadino palaimintais.

Vysk. Jonas Kauneckas